

Małgorzata KOŚCIELNIAK*
Józef PUCHALSKI

SAMOREALIZACJA W WARUNKACH SZKOŁY OFICERSKIEJ

Samorealizacja – istota pojęcia

Współczesna służba wojskowa wymaga coraz większego zaangażowania ze strony dowódców. W związku z tym ważne jest, aby zdobywanie wiedzy, rozwijanie umiejętności, a przede wszystkim wykorzystanie ich z pożytkiem dla środowiska stanowiło nieodłączny element działalności zawodowej. W dążeniu do tego celu niezbędna jest odpowiednia motywacja do rozwoju.

Zachowaniem tym będzie samorealizacja, czyli takie ukierunkowanie rozwoju, aby nie tylko przynosił efekty w wykonywanej pracy, ale także był źródłem satysfakcji. Osiągane wyniki rozwoju określone są ogólnie przez czynniki motywacyjne, takie jak pragnienie rozwoju, umiejętności do wykonania danej pracy oraz środowisko pracy. Wynika z tego, że dążenie do samorealizacji jednostki jest kompromisem między jej możliwościami psychofizycznymi a warunkami społeczno-ekonomicznymi, w których funkcjonuje ta jednostka.

Samorealizacja związana jest z pojmowaniem ludzkiego „Ja”. Jest procesem łączącym psychologiczny obraz siebie i równocześnie jego lustrzane odbicie¹. Termin wskazuje na udział własny jednostki w podejmowaniu określonej formy aktywności życiowej. Odnosi się równocześnie do dwóch kategorii: do tego, czym jednostka dysponuje jako źródło potencjalnych zdolności i całość doświadczenia życiowego, jak i do indywidualnej skali oceny, która jest miarą osiągniętych wyników podejmowanych działań. Samorealizacja wyraża to, co tkwi w człowieku jako obszar jego marzeń oraz nadawanie znaczenia działaniu i osiągnięciu poczucia satysfakcji z podejmowanych działań w celu ich realizacji. Samorealizacja jest procesem, w wyniku którego odczuwamy

* sierż. pchor. licencjat Małgorzata KOŚCIELNIAK – Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych, Politechnika Wrocławska

dr inż. Józef PUCHALSKI – Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych, Wyższa Szkoła Menedżerska w Legnicy

¹ Termin „samorealizacja” pochodzi z języka angielskiego („selfrealization”) i dosłownie oznacza realizowanie samego siebie.

zadowolenie z podejmowanych przez siebie działań, stanowiących wyraz pragnień człowieka i trafiające w jego potencjalne zdolności twórcze. Każdy człowiek dysponuje takimi zasobami, ale nie każdy potrafi je odkryć i z siebie wydobyć. Jeśli jednak taki zabieg mu się uda, wówczas można mówić o zaistnieniu procesu samorealizacji.

Czynniki motywujące do samorealizacji w warunkach wojska

Wojsko jako instytucja społeczna i militarna jest specyficznym środowiskiem ze względu na cele, jakie ma do zrealizowania. Jednym z zasadniczych jest przygotowanie do działania na współczesnym polu walki. Środowisko wojskowe można zdefiniować jako zespół złożonych, zmiennych elementów (bodźców) i czynników społeczno – wychowawczych oraz materialno – fizycznych, bezpośrednio lub pośrednio, trwale lub przejściowo oddziałujących na osobowość przyszłego dowódcy². Nic więc dziwnego, że wpływ tego środowiska na rozwój osobisty dowódców wydaje się bardzo istotny. W warunkach szkoły oficerskiej czynnik ten można odnieść do procesu kształcenia, jako podstawowej działalności tej instytucji.

Abraham Maslow dokładnie określił miejsce samorealizacji w hierarchii potrzeb człowieka. W jego koncepcji samorealizacja znajduje się na najwyższym poziomie. Uruchomienie tej potrzeby następuje więc dopiero wtedy, gdy będą zaspokojone potrzeby niższe w hierarchii³. Wojsko, w myśl ustaw i rozporządzeń, zobowiązane jest zapewnić żołnierzom, zarówno służby zasadniczej, jak i podchorążym odpowiednie warunki socjalno-bytowe. Oczywiście wydaje się też zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa i przynależności w wojsku. Podwładny tylko w szczególnych sytuacjach działa sam, zazwyczaj jest w stałym kontakcie z innymi ludźmi wykonującymi te same działania, co wynika między innymi ze struktury organizacyjnej w jednostkach. Także w przypadku potrzeb szacunku, uznania przełożony może dopomóc w zaspokojeniu niektórych z nich, zapewniając rozmaite zewnętrzne symbole osiągnięć. Z powyższego wynika, przyjmując z dużym uproszczeniem, że zaspokojenie podstawowych potrzeb w warunkach wojskowych w dużej mierze wpływa na wzrastające możliwości samorealizacji podchorążych szkoły oficerskiej.

Rozwój podwładnych w warunkach wojska wiąże się również z zadaniami stawianymi im przez przełożonych. Może to mimowolnie stać się drogą do samorealizacji. Świadczyć o tym będzie satysfakcja towarzysząca wykonywaniu tych zadań. Oczywiście w warunkach wojskowych nie będzie to każde zadanie, a nawet mogą być to zadania nieliczne. Zależać to będzie od sposobu motywowania podwładnych i charakteru stawianych zadań przez przełożonego. Przykładem potwierdzającym powyższe spostrzeżenia mogą być wymagania stawiane w zakresie sprawności fizycznej. Narzucenie przez przełożonego norm koniecznych do spełnienia, wymagających wzmoczonej aktywności żołnierza może w pewnym momencie zacząć przynosić mu satysfakcję i chęć nie tylko uporania się z wymaganiami przełożonego, ale także dalszego rozwoju dla samego siebie.

Aby mógł zaistnieć proces samorealizacji, podwładny powinien mieć na to czas. Czas, w którym będzie mógł swobodnie rozwijać swoje zainteresowania i umiejętności. W warunkach wojskowych ten czynnik jest jednym z trudniejszych do zrealizowania.

² A. Gurba, *Elementy teorii i praktyki wychowania w warunkach wojskowych*, Wrocław 1996.

³ A. Maslow, *Motywacja i osobowość*, Warszawa 2006.

W jednostkach wojskowych obowiązuje ścisły porządek dnia, wszystko jest zaplanowane, przygotowane i ściśle określone. Podwładni przyzwyczajają się do zaplanowania i wypełniania im większości czasu. Porządek dnia przewiduje jednak określony czas na samokształcenie, czyli samodzielne uzupełnianie wiedzy czy kwalifikacji, co w pewnej mierze równać się może indywidualnemu rozwojowi⁴.

Jednym z głównych czynników sprzyjających samorealizacji w warunkach wojskowych są warunki sytuacyjne, które sprzyjają temu rozwojowi. Zależy on głównie od wielkości i wyposażenia jednostki wojskowej. Aby mogło zaistnieć zjawisko rozwijania swoich umiejętności, muszą być ku temu odpowiednie warunki. Instytucja wojska zdaje się je spełniać. Mowa tu zwłaszcza o posiadaniu obiektów takich, jak hala sportowa, siłownia, basen, gdzie podwładni mogą samoistnie rozwijać swoją sprawność fizyczną, kluby garnizonowe, gdzie żołnierze mogą czynnie uczestniczyć w działalności kulturalnej (zespoły muzyczne, koła teatralne itp.). W szkołach wojskowych funkcjonują ponadto biblioteki, czytelnie, sale komputerowe itp., co pozwala na rozwój wiedzy w danych dziedzinach.

Szczególną możliwość indywidualnego rozwoju stwarzają w szkolnictwie wojskowym naukowe koła podchorążych. Cele i zadania naukowego koła podchorążych ustanawiane są na podstawie celów i zadań szkół wojskowych. Są ich rozszerzeniem i stwarzają możliwość twórczego rozwoju i aktywności podchorążych, co pośrednio wpływa na późniejsze podejście do samodzielnej realizacji swoich zainteresowań, rozwijania umiejętności i zdobywania nowych⁵.

Wśród żołnierzy zdarzyć się mogą jednostki, które bez działań motywacyjnych ze strony przełożonego, samoczynnie będą dążyć do realizacji swoich zamierzeń względem. Będą to osoby posiadające wewnętrzną motywację do tego typu działań. W tym przypadku ważne jest, aby dowódca dostatecznie szybko zorientował się w potrzebach tej jednostki i ukierunkował ją na cele zbieżne z celami organizacji. Istotne jest także, aby przełożony zapewnił odpowiedni bilans wskaźnika odzwierciedlającego wynik, jaki oczekuje podwładny (na podstawie teorii oczekiwań). Często jest bowiem tak, że, mimo iż podwładny z własnej inicjatywy będzie podejmował działania ku rozwojowi, może być narażony na stres i niechęć pozostałych osób z jego otoczenia. Te negatywne czynniki powinny być skompensowane przez przełożonych dodatnią wartością taką, jak: pochwały, wyróżnienia, nagrody. Wewnętrzna potrzeba rozwoju swojej osobowości może być spowodowana środowiskiem, w jakim wychowywał się podchorąży. Od najmłodszych lat to najbliższa rodzina, a następnie środowisko szkolne kształtuje potrzebę samorealizacji.

Czynniki motywujące do samorealizacji w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Łądowych – wyniki badań

Wyróżnienie, na podstawie analizy literatury przedmiotu, czynników motywujących do samorealizacji i samorozwoju w warunkach szkoły oficerskiej, nie pozwala jednak określić stopnia tego wpływu. W badaniach ankietowych próbowano zatem znaleźć odpowiedź na zasadnicze pytanie: jakie czynniki motywacyjne są głównymi przy podejmowaniu działań mających na celu samorozwój w warunkach wojskowych?

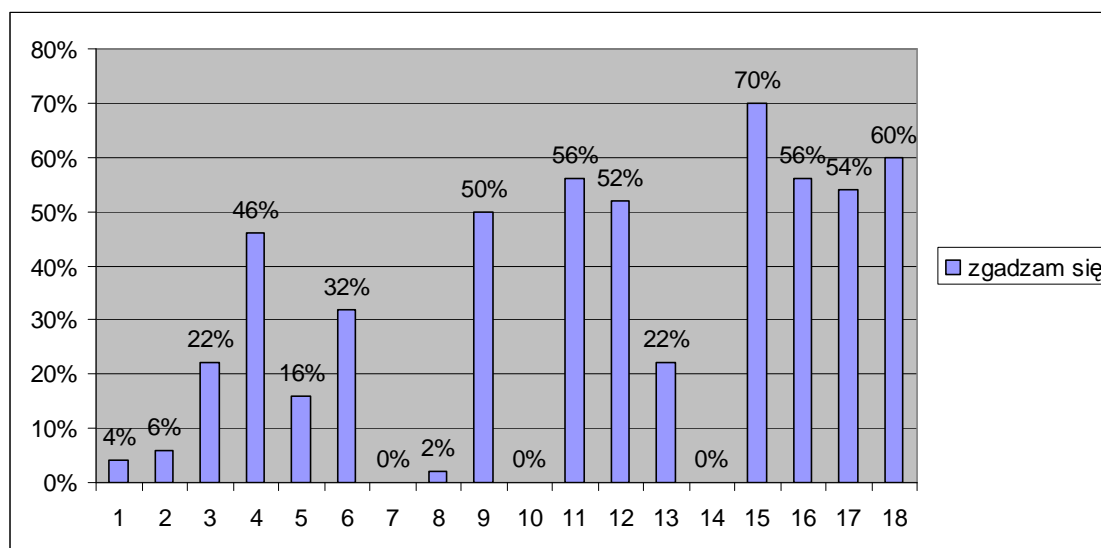
⁴ J. Maciejewski, *Grupy dyspozycyjne społeczeństwa polskiego*, Wrocław 2006.

⁵ Ibidem.

Badaniom ankietowym poddano grupę pięćdziesięciu słuchaczy Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych im. gen. Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu. Przeprowadzono je na przełomie 03.2007/05.2007 r.⁶ Na potrzeby badań wyróżniono następujące grupy badanych: wszyscy respondenci (W – 50), podchorążowie Studium Oficerskiego nr 2 i 3 (SO – 20), podchorążowie Kursu Kandydatów na Żołnierzy Zawodowych nr 1, drugi i trzeci rok (5-letnie studia). W badaniach posłużono się kwestionariuszem-ankietą, opracowaną na potrzeby badań, składającą się z osiemnastu pozycji charakteryzujących wyróżnione czynniki samorealizacji.

W niniejszym artykule nie będą przedstawione wszystkie wyniki badań, gdyż nie ma takiej potrzeby, a jedynie te najciekawsze.

Na rys. 1 zostały przedstawione średnie wyniki poszczególnych pytań. Współczynnik procentowy przedstawiony na rys. 1 uwzględnia jedynie odpowiedź pierwszą, kiedy respondenci zgadzali się na postawione pytanie.

Rys.1. Średnie wyniki badań na podstawie poszczególnych pytań

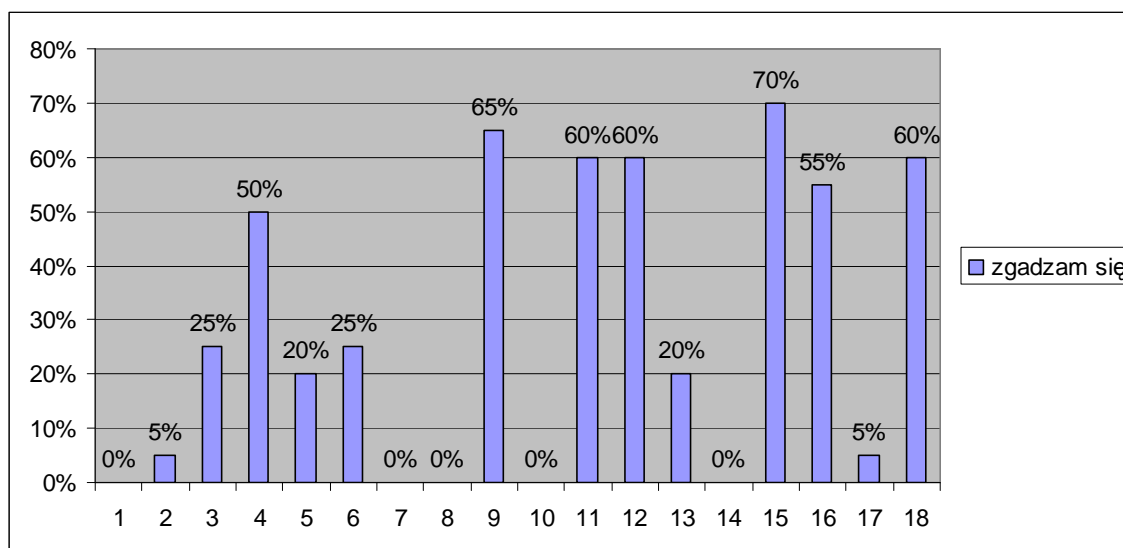
Źródło: Praca dyplomowa pchor. M. Kościelniak

Jak widać na rys.1 największy współczynnik procentowy uzyskało pytanie piętnaste: *cieszę się, gdy inni zauważają mój wkład w uzyskane efekty pracy* (70%). Na drugim miejscu znalazło się pytanie osiemnaste: *środowisko, w jakim się wychowywałam/em wpłynęło na moją potrzebę samorealizacji* (60%). Pytanie jedenaste: *korzystam z obiektów szkoły (sportowych, dydaktycznych), aby podnieść swoje kompetencje (umiejętności, wiedzę) oraz pytanie szesnaste: możliwość podnoszenia kwalifikacji (kursy, szkolenia) ułatwią rozwój zawodowy*, znalazły się niedaleko za osiemnastym, mają po 56%. Najgorzej ocenione zostały trzy pytania. Pytanie siódme: *przyznane mi warunki pracy i płacy stwarzają mi możliwość wydajniejszego działania*; pytanie dziesiąte: *mój przełożony nagradza mnie adekwatnie do moich osiągnięć* i pytanie czternaste: *porządek dnia pozwala na rozwijanie zainteresowań*. Wszystkie te pytania uzyskały 0%. Przedstawione wyniki badań dla całej skali badawczej pozwalają zweryfikować pozy-

⁶ Badania zostały przeprowadzone przez pchor. M. Kościelniak na użytek pracy dyplomowej. Pełne wyniki przeprowadzonych badań są przedstawione w pracy autorki.

tywnie tezę o istnieniu czynników wpływających na samorealizację w warunkach szkoły oficerskiej.

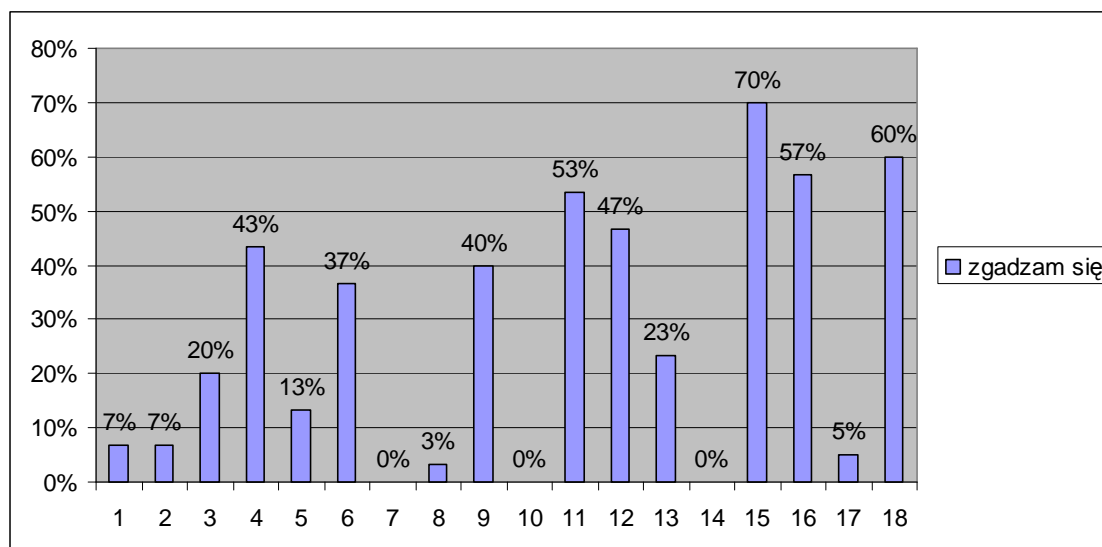
Wyniki badań dla całej skali badawczej poddano analizie w podgrupach badawczych. Było to o tyle istotne, że pozwoliło zaobserwować różnice w ocenie badanych zjawisk. Poniższe rysunki (rys.: 2.a. i 2.b.) przedstawiają wyniki badań na podstawie 18 pytań w poszczególnych grupach respondentów. Współczynnik procentowy uwzględnia jedynie odpowiedź pierwszą, kiedy respondenci zdecydowanie zgadzali się na postawione pytanie.

Rys.2.a. Wyniki poszczególnych pytań w podgrupie podchorążych Studium Oficerskiego

Źródło: Praca dyplomowa pchor. M. Kościelniak

W grupie podchorążych Studium Oficerskiego najwyższy współczynnik procentowy uzyskało pytanie piętnaste: *cieszę się, gdy inni zauważają mój wkład w uzyskane efekty pracy* (70%). Drugie w kolejności jest pytanie dziewiąte: *ważne dla mnie jest to, że praca przynosi mi dużo satysfakcji* (65%). Na trzecim miejscu znalazły się trzy pytania. Pytanie jedenaste: *korzystam z obiektów szkoły (sportowych, dydaktycznych), aby podnieść swoje kompetencje (umiejętności, wiedze)*, pytanie dwunaste: *działalność pozalekcyjna (NKP, sekcje sportowe, własna działalność) podnosi kwalifikacje, przydatne w przyszłej pracy* i pytanie osiemnaste: *środowisko, w jakim się wychowywałam/em wpłynęło na moją potrzebę samorealizacji*, uzyskując 60% odpowiedzi ankietowanych. Podchorążowie SO nie udzielili ani jednej odpowiedzi „zgadzam się” na pięć pytań. Są to: pytanie pierwsze: *warunki wojskowe pozbawiają mnie troski o zaspokojenie podstawowych potrzeb fizjologicznych (wyżywienie, zakwaterowanie, umundurowanie itp.), co pozwala mi skupić się na swoim rozwoju*, pytanie siódme: *przyznane mi warunki pracy i płacy stwarzają mi możliwość wydajniejszego działania*, pytanie ósme: *zadania stawiane przez przełożonego zachęcają mnie do wykazania się inicjatywą*, pytanie dziesiąte: *mój przełożony nagradza mnie adekwatnie do moich osiągnięć* i pytanie czternaste: *porządek dnia pozwala na rozwijanie zainteresowań*.

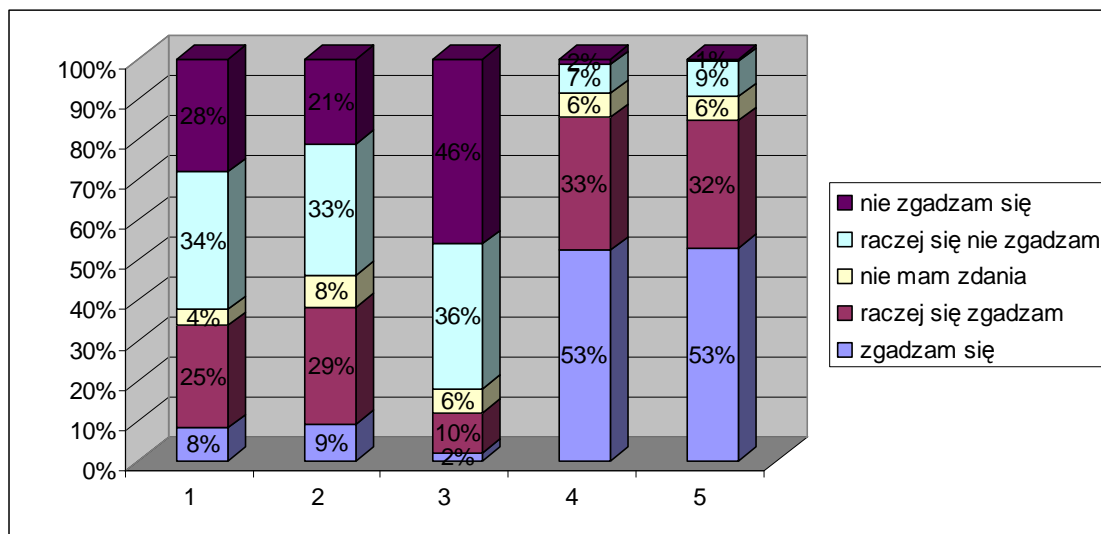

Rys.2.b. Wyniki poszczególnych pytań w podgrupie podchorążych pięcioletnich studiów magisterskich

Źródło: Praca dyplomowa pchor. M. Kościelniak

Wśród podchorążych 5-letnich studiów największy współczynnik procentowy uzyskało pytanie piętnaste: *cieszę się, gdy inni zauważają mój wkład w uzyskane efekty pracy* (70%). Drugie jest pytanie osiemnaste: *środowisko, w jakim się wychowywałam/em wpłynęło na moją potrzebę samorealizacji* (60%), a trzecie pytanie szesnaste: *możliwość podnoszenia kwalifikacji (kursy, szkolenia) ułatwią rozwój zawodowy* (57%). Ani jednej odpowiedzi pierwszej nie uzyskały trzy pytania. Pytanie siódme: *przynane mi warunki pracy i płacy stwarzają mi możliwość wydajniejszego działania*, pytanie dziesiąte: *mój przełożony nagradza mnie adekwatnie do moich osiągnięć* i pytanie czternaste: *porządek dnia pozwala na rozwijanie zainteresowań*.

Nie ma potrzeby przedstawiania wyników badań dla poszczególnych pozycji skali badawczej, gdyż uszczegółwiają one jedynie zobrazowane już wyniki dla całej skali badawczej. Warto jednak zwrócić uwagę na całościową ocenę czynników wpływających na samorealizację. Poszczególne stwierdzenia zawarte w ankiecie odpowiadały czynnikom motywującym do samorealizacji. Poniższy rysunek (rys. 3) przedstawia, który z czynników ma największy wpływ motywacyjny (1- *samorealizacja pod wpływem zaspokojenia podstawowych potrzeb* 2- *wymagania i działania przełożonych*, 3- *porządek dnia*, 4- *warunki sprzyjające rozwojowi*, 5- *wewnętrzna potrzeba samorealizacji*) na badaną grupę respondentów.

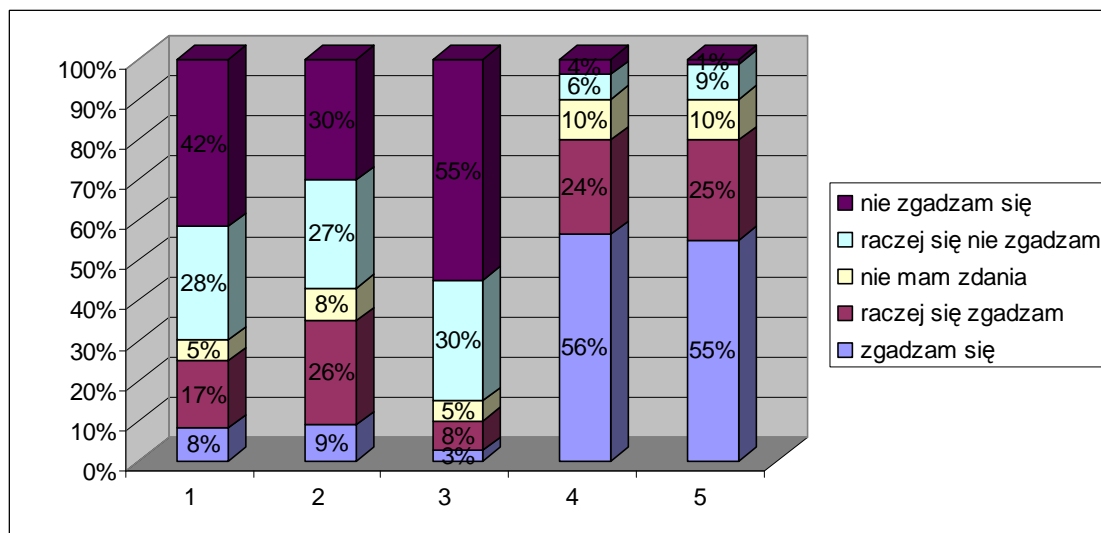

Rys.3. Procentowy współczynnik odpowiedzi poszczególnych czynników motywacyjnych

Źródło: Praca dyplomowa pchor. M. Kościelniak

Z rys.3 wynika, że respondenci w większości opowiedzieli się za dwoma ostatnimi czynnikami. Biorąc pod uwagę odpowiedź pierwszą, gdzie ankietowani zgadzali się w zupełności, to największy wpływ motywacyjny mają warunki sprzyjające rozwojowi i wewnętrzna potrzeba samorealizacji, a najmniejszy porządek dnia.

Poniższe dwa rysunki (4a i 4b) przedstawiają wpływ czynników motywacyjnych w poszczególnych grupach respondentów.

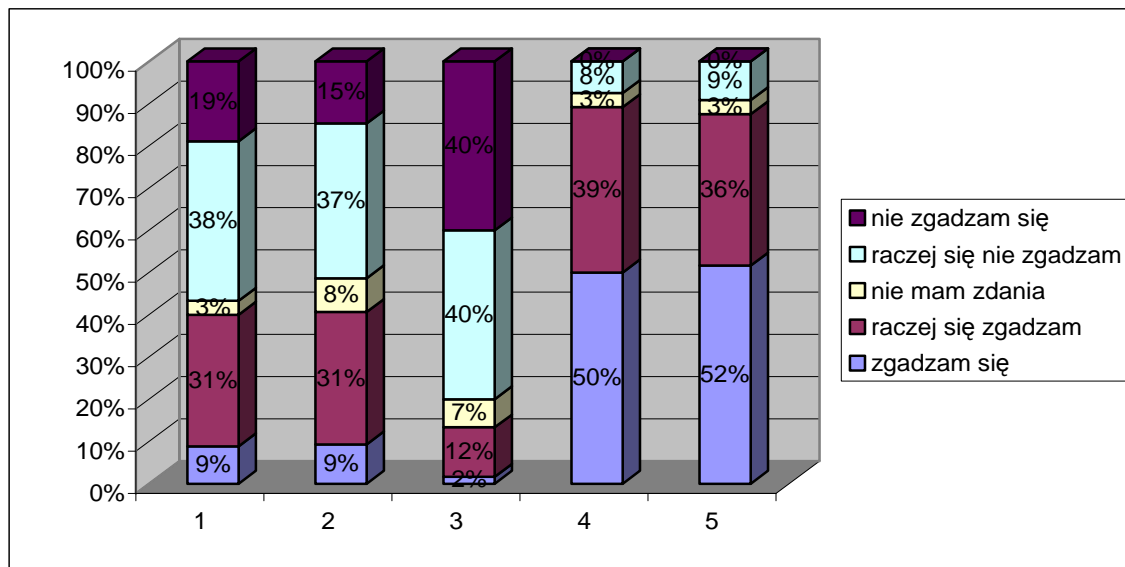

Rys.4 a. Procentowy współczynnik odpowiedzi na temat poszczególnych czynników motywacyjnych w podgrupie podchorążych Studium Oficerskiego

Źródło: Praca dyplomowa pchor. M. Kościelniak

Wśród podchorążych SO największy współczynnik procentowy w poszczególnych czynnikach motywacyjnych miała odpowiedź czwarta. W 56% zdecydowanie stwierdzili, że największy wpływ motywacyjny ma dla nich stworzenie odpo-

wiednich warunków do samorealizacji. Najmniejszy wpływ motywacyjny ma porządek dnia odp. piąta - 55%)

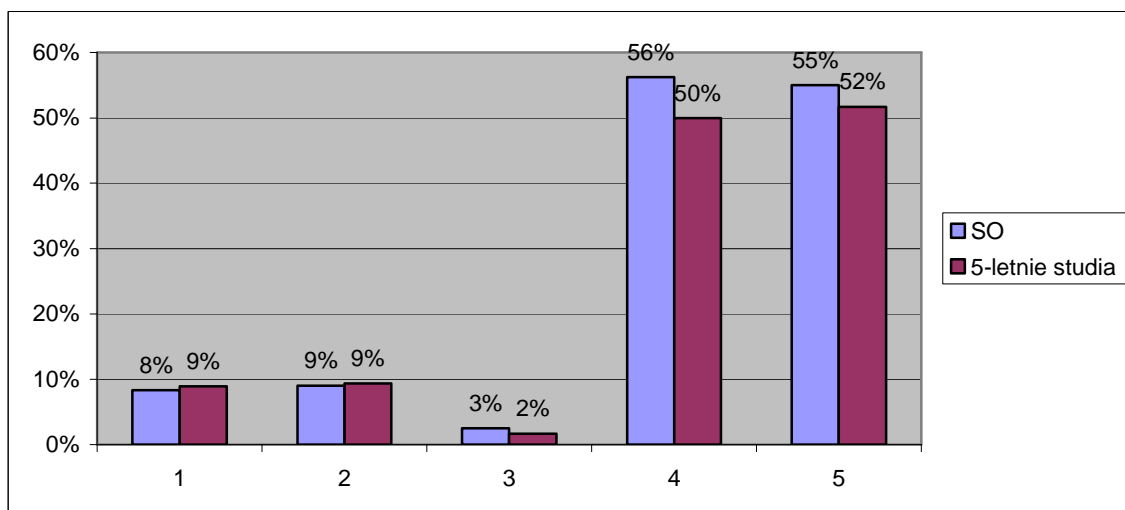

Rys.4.b. Procentowy współczynnik odpowiedzi dotyczących poszczególnych czynników motywacyjnych w podgrupie podchorążych pięcioletnich studiów magisterskich

Źródło: Praca dyplomowa pchor. M. Kościelniak

Podchorążowie 5-letnich studiów wybrali odpowiedź piątą. Za najbardziej istotny czynnik motywujący uznali wewnętrzną potrzebę samorealizacji (52%). Za najmniej wpływający na ich rozwój (podobnie jak w grupie Studium Oficerskiego) czynnik trzeci.

Na poniższym rysunku zostały zestawione wyniki obu grup, biorąc pod uwagę tylko pierwszą odpowiedź, kiedy respondent był najbardziej przekonany o wpływie danego czynnika na samorealizację w warunkach wojskowych.

Rys.5. Procentowy współczynnik odpowiedzi dotyczących poszczególnych czynników motywacyjnych uwzględniając jedynie odpowiedź pierwszą

Źródło: Praca dyplomowa pchor. M. Kościelniak

Jak widać na rys.5. obie grupy respondentów mają bardzo zbliżone wyniki badań. Podchorążowie zarówno Studium Oficerskiego, jak i pięcioletnich studiów magisterskich uznali za mające największy wpływ czynniki motywujące czwarty i piąty, czyli warunki sprzyjające rozwojowi i wewnętrzną potrzebę samorealizacji.

Podsumowanie

Niektóre wyróżnione czynniki motywacyjne pozwalają na osiągnięcie satysfakcji z wykonywanej pracy, większego rozwoju lub zdobywania nowych umiejętności. Analiza wyników badań wskazuje, że tylko dwa wyróżnione czynniki stanowią ważne elementy systemu motywacyjnego funkcjonującego w warunkach wojskowych. Na podstawie wyników badań można stwierdzić, że najważniejszymi czynnikami motywacyjnymi wybranymi przez grupę badawczą są wewnętrzna potrzeba samorealizacji oraz warunki jej sprzyjające.

Z przeprowadzonych badań wynika jednak, że działania przełożonych nie zawsze, a nawet rzadko zmierzają do tego celu. Ocena wpływu tego czynnika tak naprawdę zależy od kadry poszczególnych kursów podchorążych. Z przeprowadzonych badań wynika, że słuchacze studiów magisterskich lepiej oceniają działania i wymagania przełożonych mające wpływ na ich samorealizację. Zależy to od podejścia poszczególnych przełożonych i świadomości potrzeby rozwijania w podchorążym, przyszłym dowódcy, dążenia do wzbogacania swojej wiedzy, zdobywania i rozwijania umiejętności oraz wykorzystania ich w swojej pracy zawodowej.

W grupie badanych podchorążych Studium Oficerskiego i studiów magisterskich nie ma znacznych rozbieżności w ocenie poszczególnych czynników. Obie grupy mają bardzo podobny pogląd na czynniki wpływające na samorealizację w warunkach pełnienia ich aktualnej służby. Wszyscy respondenci zgodnie uznali, że porządek dnia obowiązujący w WSOWL nie ułatwia im podejmowania działań związanych z samorealizacją. Z udzielonych odpowiedzi wywnioskować można, że jest to przyczyną nie do końca odpowiedniego rozłożenia zajęć w czasie, przeciwwagą jednak, dla tego są dobre warunki panujące w szkole. Znaczna część ankietowanych przyznała się do korzystania z obiektów szkolnych pomagających w realizowaniu się.

Wyniki tych badań są o tyle zadowalające, iż pokazały, że podchorążowie studiujący w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych im. gen. Tadeusza Kościuszki są ludźmi ambitnymi, świadomymi potrzeby rozwoju, a co ważniejsze dążącymi do zaspokajania tej potrzeby.

LITERATURA

1. Armstrong M., *Zarządzanie zasobami ludzkimi. Strategia i działanie*, Wydawnictwo PSB, Kraków 1996.
2. Gick A., Tarczyńska M., *Motywowanie pracowników*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1999.
3. Griffin R. W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.
4. Gurba A. *Elementy teorii i praktyki wychowania w warunkach wojskowych*, WSO im. T. Kościuszki, Wrocław 1996.

5. Maciejewski J. *Grupy dyspozycyjne społeczeństwa polskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006.
6. Maciejewski J. *Samokształcenie w procesie nauczania*, Dom wydawniczy Bellona, Warszawa 1998.
7. Maslow A. H. *Motywacja i osobowość*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
8. Penc J. *Motywowanie w zarządzaniu*, Wydawnictwo PSB, Kraków 1996.
9. Robbins S. P. *Zachowanie w organizacji*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1998.
10. Sikorski C. *Zachowania ludzi w organizacji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.